

DISSERTATIONES

AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG KÖRNYEZETVÉDELMI
TÁRGYÚ ÍTÉLETEINEK ÁTTEKINTÉSE,
KÜLÖNÖS TEKINTETTEL AZ ADÁM–ZLINSZKY
KÜLÖNVÉLEMÉNYRE

BENDA Vivien
PhD-hallgató (PPKE JÁK)

Zlinszky János 2005-ös Szent István tudományos akadémiai székfoglaló előadásában felvetette a kérdést, hogy a jog, különösen az alkotmány hordoz vagy hordozhat-e értékeket. A kérdésre adott felelet természetesen kihatással lehet az alkotmánybíróági gyakorlat alakulására is. A választ a jogállamiság fogalmában ragadta meg, annak is egy értékközpontú felfogásában, mely meghaladja a kelsen-i formális felfogást, ami pusztán a jog és az állam szükségszerű és ebből kifolyólag magától értetődő, de tartalmi szempontból irreleváns kapcsolatát emeli ki, hiszen Zlinszky János szerint a jogállam megléte nem választás kérdése, alapvető értékei örökállók, nem módosíthatja még a többségi akarat sem. Ezeknek az értékeknek sorában helyezkedik el a környezethez való jog is, melynek kiemelt jellegét első között ismerte fel Zlinszky János.¹

A magyar Alkotmánybíróság egészséges környezethez való jogértelelmzése kétség kívül bemutat egy fejlődési ívet, melynek jelenlegi ‘csúcsa’ a közelmúltban, a védett természeti területnek nem minősülő Natura 2000 területek értékesítésének tárgyában hozott döntés jelenti,² melyet kiegészít a „Földet a gazdáknak!” program jogszabályi háttérét vizsgáló határozat.³ Előbbi kimondta, hogy az Országgyűlés mulasztásban megnyilvánuló alaptörvény-ellenességet követett el, amikor nem alakította ki az Alaptörvény szellemének megfelelő biztosítékokat a fent meghatározott területek értékesítése során. Utóbbi ugyanarra az Alaptörvényi rendelkezés szellemiségére hivatkozva mondja ki szintén a mulasztásban megvalósuló alaptörvény-ellenességet,

¹ ZLINSZKY János: Az Alkotmány értéktartalma és a mai politika. Székfoglaló 2005. október 24. [Szent István Tudományos Akadémia székfoglaló előadásai. Új Folyam, 11.] Budapest, Szent István Társulat, 2005. 3–12.; 58–60.

² II/3394/2015. AB határozat.

³ II/01902/2016 AB határozat.

amikor a jogalkotó nem gondoskodott arról, hogy a Nemzeti Földalapba tartozó földeket érintő vagyronvesztést ne okozhasson egyszerű többséggel elfogadható törvény. Ahhoz azonban, hogy eljussunk ide, be kellett járnia egy utat a magyar alkotmánybírói jogértelmezésnek, hiszen kezdetben egyfajta távolságtartás jellemezte a testület többségét. Ennek több oka is lehetett, így az adott történelmi körülmények által diktált sürgősebbnek tűnő értelmezési kérdéseken túl az olyan nehézségek is, melyek az e körbe tartozó jogfogalmakat övező bizonytalanságból is fakadtak, hiszen rendkívül nehéz egzakt, jogi módon definiálni például azt, hogy kik a jövő nemzedék tagjai, milyen hosszú időtartamra kell előre tekinteni, ha a velük szemben fennálló kötelezettségekre fókuszálunk, mi alapján hozunk olyan döntéseket, mely a minket vagy éppen unokáinkat, dédunokáinkat követő nemzedékek, sokak szerint vitatható vagy épp nem létező érdekeit, jogosultságait érinti.⁴ E kérdéseket Sólyom László, a magyar Alkotmánybíróság elnöke is felvetette a jelenlegi jövő nemzedékek érdekeinek védelmét ellátó biztoshelyettesi pozíció felállítását megelőző konferencián is, ugyanakkor felhívta a figyelmet arra, hogy önmagában a tisztázatlan kérdések nem akadályozzák meg, hogy működjön a mechanizmus.⁵

Az alábbiakban az Alkotmánybíróság által a környezethez való jog interpretációja során alkalmazott eszközöket vizsgáljuk meg, melynek kapuját Zlinszky János és Ádám Antal az első környezeti tárgyú döntéshez fűződő különvéleményében⁶ nyitotta meg, későbbiekben is felismerhető hatást kifejtve a gyakorlatra.

1. Röviden az alkotmánybírói jogértelmezésről, valamint a magyar testület interpretációs eszközeiről

Az alkotmánybírói gondolata a 19. század elejének USA-jában bukkant fel először, ám ekkor csupán a föderatív államberendezkedésből fakadó hatásköri kérdések eldöntése volt a feladat. Csak az 1800-as évek végén jelent meg az egyes jogszabályok alapjogok fényében történő értelmezése. Európában az osztrák testület 1920-ban elkülönült a rendes bíróságoktól, hiszen addig jellemzően a legfelsőbb bírósági testület volt, mely ellátta e feladatot. E szervezeti különválasztás megjelent a második világháborút követően, amerikai támogatással felállított német alkotmánybírói bíróságnál is.⁷ Itt az eredetileg negatív törvényhozó, azaz megsemmisítési jogkörrel rendelkező testület funkciója fo-

⁴ Bár például Edith Brown Weiss feloldja e dilemmát azzal, hogy jövő nemzedékét megillető jogokat, csoportjogként és nem az egyének jogaként fogja fel. In: Edith BROWN WEISS: Our Rights and Obligations to Future Generations for the Environment. *Georgetown University Law Center*, <https://scholarship.law.georgetown.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2639&context=facpub>

⁵ SÓLYOM László: A jövő nemzedékek jogai és ezek képviselője a jelenben. In: JÁVOR Benedek (szerk.): *A jövő nemzedékek jogai*. Budapest, Védegylet, 2000. 35–38.

⁶ 996/G/1990 AB határozat.

⁷ A német újraegyesítésig ez alatt a Német Szövetségi köztársaság Alkotmánybíróságát értjük (Bundesverfassungsgericht).

kozatosan bővült, azzal, hogy a döntések indokolásában egyfajta iránymutatást fektettek le a jogalkotónak az alkotmányosság szempontjából.⁸

A német minta meghatározó volt 1990-ben, amikor felállították hazánk Alkotmánybíróságát, mely körül a történelmi helyzetből kifolyólag sok kérdés maradt megválaszolatlanul. A cél volt csupán biztos, vagyis az, hogy a testület arra törekedett, hogy az 1989-ben módosított Alkotmány minden rendelkezését értelmezze. A módszerek tekintetében azonban nem volt ilyen összhang. A nemzetközi jogi összehasonlítás domináns volt a cél megvalósítása érdekében, különös tekintettel a strasbourgi Emberi Jogi Európai Bíróság értelmezésére, ezt természetesen a hazai előzmények hiányossága is indokolta.⁹

Végső soron az volt a testület célja, hogy az Alkotmány kizárólagos, autentikus és kötelező értelmezését alkossa meg.¹⁰ A testület aktivizmusa, a láthatatlan alkotmány koncepciója azonban azt a problémát szülte, hogy az alkotmányértelmezés és a gyakorlatilag jogfejlesztésnek tekinthető tevékenység összemosódott. E kreatív értelmezés sokak szerint nem volt megkerülhető, figyelembe véve az akkori politikai környezetet, hiszen az átmeneti jellegű alkotmánymódosítás helyébe a politikai konszenzus hiányában nem lépett új, a provizórikus jellegből fakadó problémákat megoldó alkotmány. 2010 előtt a testület gyakran nyúlt a teleologikus értelmezés eszközehez, például a 3/1991 számú határozatnál,¹¹ bár ez felvetett némi szubjektivitást, mikor a túlzottan általánosan megfogalmazott alkotmányos célok által megteremtett több értelmezési lehetőségéből kiválasztott egyet, melyet a leghelyesebbnek ítélt.

A testület módszere volt továbbá a morális alapon történő értelmezés, mint a halálbüntetés eltörlésénél,¹² melyet a sokszor hiányos normatív környezet is indokolt.¹³ E határozatnál figyelembe vette a testület a *lex posterior derogat legi priori* elvet, amikor kimondta, hogy az Alkotmány később született 8. § (2) bekezdését juttassa érvényre a korábbi és ellentmondásos 54. § (1) bekezdésével szemben, mely a csak az élet önkényes kioltására vonatkozott. Tóth J. Zoltán szerint ez tulajdonképpen a nyelvtani értelmezés módszerébe tartozik, azon belül a szemantikai értelmezés körébe. A szemantikai, vagyis jelentéstani interpretáció során a szavak általánosan elfogadott jelentését tárják fel, azon belül lehetséges a hétköznapi, illetve a szakmai értelmezés. Utóbbin belül a jogi dogmatikai interpretáció körében, a tágabb értelemben történő felfogás alapján úgynevezett lerontó formulák is segíthetik az értelmezést, így jelen esetben a jogszabályi rendelkezés megalkotásának, hatálybalépésének ideje. Ez véleménye szerint nem egy önálló módszer, hanem az egyik legalapvetőbb interpretációs módszer, a nyelvtani ér-

⁸ POKOL Béla: Újabb adalékok a jurisztokratikus állam elemzéséhez. *Jogelméleti Szemle*, 2017/2. 134 – 137.

⁹ SÓLYOM László: *Az Alkotmánybíráskodás kezdetei Magyarországon*. Budapest, Osiris, 2001. 224.

¹⁰ Uo. 227.

¹¹ 3/1991. AB határozat.

¹² 23/1990 AB határozat.

¹³ SZENTE Zoltán: Az Alkotmánybíróság értelmezési gyakorlata 1990–2010. In: SZOBOSZLAI-KISS Katalin – DELI Gergely (szerk.): *Tanulmányok a 70 éves Bihari Mihály tiszteletére*. Győr, Universitas-Győr, 2013. 500–505.

telmezés része.¹⁴ Továbbá sor került a grammatikai értelmezés módszerének alkalmazására a 30/1992. határozatában¹⁵ is, melyben nyelvtani szempontok alapján, a Magyar Nyelv Értelmező Szótárát figyelembe véve bontotta ki a gyűlöltre uszítás kifejezést.¹⁶

Míg a testület elutasította az originalista értelmezés lehetőségét, alkalmazta a logikai interpretációt, például az állam intézményvédelmi kötelezettsége esetén, melyet az Alkotmány azon rendelkezéséből vezetett le, ami előírja az alapjogok tiszteletben tartását és védelmét, mint az állam elsődrendű kötelezettségét.¹⁷

A fentiek ellenére sem lehet azt mondani, hogy valaha precedensalapú lett volna a magyar Alkotmánybíróság, hiszen a döntések jogi alapja mindig egy alkotmányi rendelkezés volt és nem egy korábbi határozat, továbbá nem volt az sem jellemző, hogy saját döntései túlzottan megkötötték volna kezét, gyakran került sor a nézetek revidálására,¹⁸ mint az egészséges környezethez való jog tekintetében is látható lesz.

Az Alaptörvény hatálybalépését követően felmerülő kontinuitással kapcsolatos kérdésekre a 22/2012. számú AB határozat¹⁹ adott választ, amikor egyrészt kimondta a korábbi döntések irányadó voltát, hangsúlyozva, hogy azoknak nem a mechanikus átvetelét értik az alatt.

2. Az úttörő különvélemény és a távolságtartó többségi döntés

Az egyik első környezeti tárgyú döntés a 996/G/1990 számú határozat²⁰ még megszorítóan értelmezte az Alkotmánybíróság értelmezési hatáskörét, amikor a Miniszterelnök és az Országgyűlés Környezetvédelmi Bizottsága indítványozta az Alkotmány vonatkozó rendelkezéseinek²¹ interpretációját, mely az arra épülő jogi szabályozás kidolgozása érdekében volt szükséges. A testület többsége hatásköre megállapítása során figyelembe vette saját korábbi határozatát,²² melyben az értelmezés feltételeit fektették le. Mivel az indítvány az akkori szabályozásnak megfelelően, arra jogosult személyektől származott, akik megjelölték az értelmezni kívánt alkotmányi

¹⁴ TÓTH J. Zoltán: A dogmatikai, a logikai és a jogirodalmi értelmezés a magyar felsőbbbírósági gyakorlatban. *MTA Law Working Papers*, 2015/17. 4–5.

¹⁵ 30/1992. AB határozat.

¹⁶ BELOVICVS Ervin – GELLÉR Balázs – NAGY Ferenc – TÓTH Mihály: *Büntetőjog I. Általános rész*. A 2012. évi C. törvény alapján. Budapest, HVG-Orac, 2014. 151–152.

¹⁷ SZENTE (2015) i. m. 509–510.

¹⁸ CSINK Lóránt: *Mozaikek a hatalommegosztáshoz*. [Jogtudományi Monográfiák 5.] Budapest, Pázmány Press, 2014. 134.

¹⁹ 22/2012. AB határozat.

²⁰ 996/G/1990 AB határozat.

²¹ E rendelkezések a következők: az 1949. évi XX. törvény 1989. évi XXXI. törvénnyel történő módosításának 18. §-a, mely értelmében a Magyar Köztársaság elismeri és érvényesíti mindenki jogát az egészséges környezethez és a 70/D § (1) és (2) bekezdés, melyben deklarálják a Magyar Köztársaság területén élők jogát a lehető legmagasabb szintű testi és lelki egészséghez, melyet az állam a munkavédelem, az egészségügyi intézmények, az orvosi ellátás megszervezésével, a rendszeres testedzés biztosításával, valamint az épített és természetes környezet védelmével valósít meg.

²² 31/1990 AB határozat.

rendelkezést, a testület a konkrét jogi probléma hiányára hivatkozott és így utasította el az alapjog tartalmi sajátosságainak kifejtését, megakadályozva – véleményük szerint – azt, hogy az alkotmánybíróság átvegye a törvényhozás feladatkörét, hiszen szerintük a jogalkotás és a bírói jogalkalmazás jelenti az alapjog definiálásának lehetséges útjait.

Sólyom László későbbi önreflexív munkájában jelezte is, hogy tartózkodni kívántak az absztrakt jogértelmezéstől, hiszen az a közvélemény oldaláról támadási felületet jelenthet túlságosan politizált jellege miatt, valamint a mintául szolgáló német Alkotmánybíróság is idővel szakított az ilyen jellegű tanácsadó vélemények megalkotásától.²³

Ugyanakkor egy progresszív, tartalmi kérdéseket is letisztázó különvéleményt fogalmazott meg Zlinszky János és Ádám Antal, hiszen szerintük az alkotmányértelmezés feltételei fennállnak, mivel általánosan elfogadott az a felfogás, miszerint az alapjogok állami kötelezettségeket vonnak maguk után és ha e kötelezettségek körül túl nagy a bizonytalanság, az egzakt alapjogi problémának tekinthető. Először megerősítették a környezethez való jog alapjogi jellegét és azt, hogy a vonatkozó alkotmányi rendelkezés igen szűkszavú, abból tartami ismérvként csupán az egészséges jelleget lehet kiolvasni, továbbá az állami kötelezettségek meglétét.

A többséggel szemben kifejtik a környezethez való jog tartalmi sajátosságait, negatív meghatározással kezdve, vagyis a többi alapjoghoz viszonyított specifikumokra támaszkodva. Tulajdonképpen, bár így nem nevesítik, az alapjogi generációs idődimenzióban is elhelyezik, amikor megállapítják, hogy nem a klasszikus védelmi jellegű jogok körébe tartozik, mint például a véleménynyilvánításhoz, lelkiismereti- és vallásszabadsághoz fűződő jog, vagy a politikai jogok, melyeknél az állam tartózkodási kötelezettsége a dominánsabb. Nem csak az alapjogok első generációjától, hanem a másodiktól is elhatárolják, így ebből következtetni lehet arra, hogy szerintük valami új kategóriáról van szó, melyben az eddigieknél hangsúlyosabb szerepet kap az állami intézményvédelem.

Ezt követően részletesen kifejtik, hogy mi tartozik az állam kötelezettségei körébe, így nevesítik többek között az egészséges környezet minőségi mutatóinak (határértékeinek) meghatározását, ezek érvényesülését biztosító törvényi feltételek meghatározását, érvényesülésük monitorizálását, a polgárok tájékoztatását, az érintettek állami, önkormányzati döntésekbe való bevonását, társadalmi aktivitást serkentő, könnyítő szabályok kialakítását, de a megtartásra késztetés eszközeinek kidolgozását is, valamint a sérelem, a károkozás esetére a javítás, kárfelelősség eszközeinek kialakítását. E nevesített kötelezettség mögött tulajdonképpen megjelennek a klaszszikus környezetjogi elvek is, mint az elővigyázatosság vagy a társadalmi részvétel.²⁴

Mindezen túl hangsúlyozzák a kérdés globális jellege által indokolt összehasonlító módszer nélkülözhetetlenségét, különösen figyelembe véve a nemzetközi jogot, így tekintettel arra, hogy a határozatot 1993-ban közzölték, igen aktuálisan az 1992-es Río-i Környezet- és Fejlődés Konferencián elfogadott dokumentumokra, valamint a jövőbeli tervek szempontjából nem elhanyagolható vonatkozó közösségi joganyagra.

Külön érdekesség, hogy a korábbi Alkotmány 19. § (3) bekezdésének c) pontja által az Országgyűlés feladatául rendelt társadalmi-gazdasági terv kidolgozására is irány-

²³ SÓLYOM (2001) i. m. 307–308.

²⁴ Bővebben ld. BÁNDI Gyula: *Környezetjog*. Budapest, Szent István Társulat, 2014. 12–60.

mutatást adtak, mikor megállapították, hogy azt a környezethez való jogra vonatkozó rendelkezések figyelembevételével kell megalkotni. Sajnálatos módon azonban a terv elkészítésére vonatkozó kötelezettség realizálására nem került sor soha.

3. Az alanyi oldal háttérbe szorulása, avagy az ‘önmagában vett intézményvédelem’ egyensúlyt veszélyeztető jellege

A következő időszak meghatározó környezeti tárgyú döntése a későbbiekben talán jellegzetes kifejezőmódja miatt is sokat idézett 28/1994 számú határozat,²⁵ melyben a testület immár nem utasította el az értelmezést, ugyanakkor kissé kétértelműen fogalmaz, amikor egyrészt kimondja, hogy a környezethez való jog ‘önmagában vett intézményvédelem’, vagyis nem alanyi alapjog, de nem is alkotmányos feladat vagy cél, hanem olyan sajátos alapjog, amelynek az objektív, intézményvédelmi oldala a hangsúlyosabb. Egyedi jellegét adja továbbá, hogy alanya az ‘emberiség’ és a ‘természet’ lehetne, de kissé összemosva bizonyos tényezőket, végső soron a jövő nemzedékek, állatok és a növények jogosultságait, ‘képes beszédnek’ titulálja. Érdeme viszont, hogy kimondta a környezetvédelmi *status quot*, mely az elért védelmi szintben való visszalépés lehetőségét korlátozza.²⁶

Majtényi Balázs szerint²⁷ a kötelezeti oldal hangsúlyozása háttérbe szorítja a jogosulti oldalt és felveti annak problémáját, hogy így az egyének védtelenné válnak, hiszen hiába létezik még oly hangsúlyosan is az állami kötelezettség, ha a nincs eljárási jogosultság mellette. Véleménye szerint nem létezhet az önálló intézményvédelem alapjogi támogatás nélkül. Megemlíti, hogy Sólyom László is kitért arra később, hogy annak érdekében, hogy ne maradjon kontroll nélkül a kötelezettség végrehajtása, szükséges annak jogokkal és jogosultsággal történő kiegyensúlyozása is. Ez magával hozza a jövő generációk és a természeti tárgyak jogosultságainak elismerését is.²⁸

Felveti egy olyan értelemezési technika lehetőségét, mely igen nagy mértékben kiszélesítené a ‘zöld ítéletek’ körét azzal, hogy az állami kötelezettségekkel szemben a hagyományos, más alapjogok környezettudatos értelmezése lenne szembeállítható. Például az erdőtulajdonosok jogkorlátozásáról szóló határozatában²⁹ is indokoltabb lett volna e technika alkalmazása a bizonytalan közérdekre való hivatkozással szemben, melynek meghatározásától elzárkózott a testület mikor az Országgyűlésre bízta azt.³⁰ E megközelítés mögött természetesen az is állhatott, hogy a közérdek a tulajdonjog korlátozásának technikájánál felváltotta a szükségességet a klasszikus testben.³¹

²⁵ 28/1994 AB határozat.

²⁶ Bár *Ádám Antal* és Tersztyánszky Ödön alkotmánybírák *különvéleménye* szerint ez nem vezethető le a korábbi Alkotmány 18 §-ából.

²⁷ MAJTÉNYI Balázs: A jövő nemzedékek és a természeti tárgyak köztársasága? *Fundamentum*, 2008/1. 20–22.

²⁸ Uo. 24–25.

²⁹ 1347/B/1996.

³⁰ MAJTÉNYI (2008) i. m. 22–23.

³¹ SÓLYOM (2001) i. m. 627.

Majtényi szerint indokolatlan, hogy csak az élethez való joggal kapcsolatban vizsgálta a testület a környezethez való jogot, még akkor is, ha minden jog alapjának tekintik, hiszen akkor a többi alapjog nevesítése is felesleges lenne.³² Valóban, miután a 28/1994-es határozatában is kinyilvánította a testület, hogy a legszorosabb kapcsolata az élethez való joggal van a környezethez való jognak, leginkább csak az ilyen tárgyú ítéletek kapcsán figyelhetjük meg, hogy egy másik alapjog – jelen esetben az élethez való jog – tartalmának kibontása során veszik figyelembe a környezeti tényezőket, így az általában második abortuszhatározatként³³ említett döntést hozhatjuk fel többek között példának. Itt elsősorban formai oldalról történt a vizsgálat, nevezetesen, hogy a korábban nem megfelelő, vagyis nem törvényi szintű szabályozásból fakadó alkotmányellenességet kiküszöbölte-e a jogalkotó. Viszont tartalmi kérdésekkel is foglalkozott a testület, többek között, amikor újabb adalékokkal bővíti az állam intézményvédelmi kötelezettségét. Tehát itt is alapvetően a kötelezeti oldal került hangsúlyozásra, mely túlmutat az alanyi jogosultak jogain, de ugyanakkor elismeri az egészséghöz való jog alanyi jogi oldalát. Az egészséges környezethez való jog esetén továbbra is inkább az objektív intézményvédelem a meghatározó.

4. Közérdektől a környezetbarát szellemig, áttörés a tulajdonjog értelmezése során

A Majtényi Balázs által említett közérdekre hivatkozás még több tulajdonjogi tárgyú ítélet alapja lett, így erre hivatkoztak például a 11/2005 számú határozatban,³⁴ melyben a testület a tulajdonkorlátozást a köz érdekében, azzal arányosan teszi lehetővé, valamint a 50/2007 számú határozatban,³⁵ melyben szintén a közérdek szolgált mérceként.

A fentiek fényében tehát kifejezett újdonságként hat az a két határozat, melyet nem rég hirdetett ki a testület, hiszen itt is a tulajdonjog a tárgy, ugyanakkor mondhatjuk, hogy egészen más oldalról történik a megközelítése.

A védett természeti területnek nem minősülő Natura 2000 területek értékesítésének tárgyában hozott döntés erőteljes nemzetközi kitekintéssel veszi kezdetét, mely a biológia sokféleség megőrzésének fontosságára fókuszál, ismertetve a jelenlegi helyzetet. Az indokolás későbbi részeiben is tetten érhető a nemzetközi jogon alapuló értelmezés, amikor például az 1992-es Rio de Janeiro-i Környezet és Fejlődés Konferencia keretében elfogadott Biológiai Sokféleség Egyezményben³⁶ konkretizált kötelezettségekre utalnak, valamint annak autentikus értelmezésére hivatott Résztes Felek Konferenciájának gyakorlatára. A módszer a kérdés globalitása miatt nélkülözhetetlen, mint ahogy már évekkel ezelőtt hangsúlyozták az Ádám–Zlinszky különvéleményben. Az ökoszisztéma csökkenésének problémájának mélyebb megismerése érdekében az Alkotmánybíróság kikérte az MTA Ökológiai Kutatóközpontjának szakvéleményét. Ezt követően leszögezi, hogy a biodiverzitás csökkenése az emberi létfeltételek megszűné-

³² MAJTÉNYI (2008) i. m. 23.

³³ 48/1998. AB határozat.

³⁴ 11/2005 AB határozat.

³⁵ 50/2007 AB határozat.

³⁶ Magyarországon kihirdette az 1995. évi LXXXI. törvény.

séhez vezethetnek, továbbá arra a következtetésre jut, hogy a Natura 2000 területek, ideértve a hálózat védett természeti területnek nem minősülő részeit is, a biológiai sokféleség megőrzését szolgálják.

A határozatban áttekintésre kerültek az Alaptörvény környezeti tárgyú, valamint jövő nemzedékeket érintő rendelkezései, így a P) cikk (1) bekezdés,³⁷ mely értelmében a természeti erőforrások, valamint a kulturális értékek a nemzet közös örökségét képezik, amelynek védelme, fenntartása és a jövő nemzedékek számára történő megőrzése nem csak az állam, hanem mindenki kötelezettsége. A természeti erőforrások köréből kiemeli a termőföldet, az erdőket, a vízkészletet, a biodiverzitást, azon belül különös tekintettel van a honos állat- és növényfajokra.

Hivatkozik továbbá a máshol elhelyezkedő, de a testület véleménye szerint a P) cikkből levezethető 38. cikk (1) bekezdésére,³⁸ amely az állami és helyi önkormányzatok tulajdonát szabályozza, mely a nemzeti vagyon részét képezi, védelmének célja a közérdek szolgálata, a közös szükségletek kielégítése és a természeti erőforrások megóvása, valamint a jövő nemzedékek szükségleteinek figyelembevétele.

Bár önmagában a tulajdonhoz való jogot deklaráló XIII. cikk³⁹ nem jelenik meg, úgy vélem mégis tekinthetjük a tulajdonjog egy meghatározott aspektusának, melyet a 38. cikk (1) bekezdése szabályoz, környezetbarát szellemben történő vizsgálatának, különös tekintettel arra, hogy a határozatban utalnak arra, hogy a P) cikk (1) bekezdésében meghatározott, környezeti tárgyú rendelkezések az egész Alaptörvény szellemiségét átható elvek.

A határozat további érdeme a jelen generációkat a P) cikk (1) alapján terhelő kötelezettségek kibontása, melyben Edith Brown Weiss hármas felosztására hivatkoznak. Eszerint a jelen nemzedék kötelessége a választás lehetőségének (*options*) biztosítása, vagyis annak elkerülése, hogy a jelen döntései kényszerűen determinálják a jövőben élők mozgásterét. Második kötelesség a minőség megőrzésének követelménye (*quality*), mely gyakorlatilag a visszalépés tilalmát takarja, vagyis a környezet legalább olyan állapotban történő átörökítését, amilyenben mi kaptuk. Harmadik kötelezettség a természeti erőforrásokhoz való hozzáférés lehetőségének biztosítása (*access*). Edith Brown Weiss ezt a három kötelezettséget a nemzedékek közötti, vagyis intergenerációs méltányosság három elvének nevezi, melyek megvalósítását különböző stratégiák szolgálják, s amelyeknek meg kell jelennie a jogalkotási célok körében is. Ilyen stratégia például a klímaváltozás monitorizálása, alternatív erőforrások alkalmazása vagy az erdőirtás megakadályozása.⁴⁰ E stratégiák szükségességét tulajdonképpen az Alkotmánybíróság is kiemeli, amikor utal a távlatos, kormányzati ciklusokon átívelő, átgondolt jogalkotás nélkülözhetetlenségére. Brown Weiss munkásságában a generációk közötti méltányosságot a jelen nemzedéken belüli, vagyis az intragenerációs méltányosság egészíti ki, így megerősítve koncepciójának szolidaritáson alapuló jellegét.

³⁷ Magyarország Alaptörvénye, Alapvetés P) cikk (1) bekezdés.

³⁸ Magyarország Alaptörvénye, Az állam 38. cikk (1) bekezdés.

³⁹ Magyarország Alaptörvénye, Szabadság és Felelősség XIII. cikk.

⁴⁰ Edith BROWN WEISS: Climate Change, Intergenerational Equity, and International Law. *The Vermont Journal of Environmental Law*, Vol. 9., 623–624.

A határozatban megjelenik Ferenc pápa *Laudato si'* kezdetű enciklikájára történő utalás, mely egyértelműen kimondja, hogy az embernek nincs joga a teremtett világ biológiai sokféleségének rombolásához. Az enciklikára való utalás azért érdekes, mert bizonyos szempontból természetjogi értelmezésnek tekinthető, mely kifejezést a német Alkotmánybíróság második világháborút követő értelmezése kapcsán említ Sólyom László, s amely tendencia a náci rendszer bukása után a 60-as évekig volt meghatározó. Arra is kitér, hogy a rendszerváltást követően a magyar alkotmánybírósági gyakorlatban legfeljebb különvéleményekben jelentek meg természetjogi elvek, a testület alapvetően ideológiásamleges kívánt maradni.⁴¹

A 'Földet a gazdáknak!' program tárgyában született határozat szintén az Alaptörvény P) cikkének (1) bekezdésének fényében vizsgálja a kérdést, kiegészítve például a kiegyensúlyozott, átlátható és fenntartható költségvetés elvével.⁴² Itt szintén megfigyelhető az ezeknek megfelelő értelmezése a nemzeti vagyont szabályozó 38. cikknek, továbbá a 37. és 39. cikknek is.⁴³ A határozatban hivatkoznak olyan általánosan ismert környezetjogi elvre, mint az elővigyázatosság elve, melynek megvalósulását bizonytalanná teszi a vonatkozó szabályozás, ami nem akadályozza meg a Nemzeti Földalap céljainak megvalósulását veszélyeztető vagyonvesztést. E célok végső soron visszavezethetők az Alaptörvény P) cikkének (1) bekezdésére, de tovább konkretizálják azokat a 28/1994 számú határozat nyomán elfogadásra került 1995. évi XCIII. törvényben foglaltak⁴⁴ is. Láthattuk, hogy a környezetjogi elvek fontosságának csírái már a különvéleményben is felfedezhetők voltak.

5. Összegzés

Megállapíthatjuk, hogy a magyar Alkotmánybíróság környezeti tárgyú ítéletei meghozatala során, az ahhoz szükséges interpretáció folytatása alatt egy olyan utat járt illetve jár be, melyben megfigyelhetjük a progresszivitást, hiszen a jogértelmezés elutasításától eljutottunk a 2017-es határozatokhoz, melyekben bár nyilvánvaló, hogy a köz érdeke húzódik meg a háttérben, de már nem egyedül ez a hivatkozási alap. A most alkalmazott technika, a tulajdonjog értelmének környezetvédelmi szempontból releváns egzaktt kibontása, a kötelezett kör szélesebb megjelölése, mely természetesen – ahogy a II/3394/2015 számú határozat is megemlíti – az Alaptörvény újdonságai által is generálódott, mindenképp új. Továbbá, bár nem szó szerint kerül kimondásra a tulajdonhoz fűződő jog környezetbarát értelmezése, jelen esetben tekinthetjük annak, mely a jogbiztonság és a jelen, jövő nemzedékei szempontjából egyaránt üdvözölendő. Úgy vélem nem túlzás azt a következtetést levonni, hogy a korai különvélemény volt az, mely valamiféle alapot szolgáltatott ahhoz, hogy az interpretációs gyakorlat ilyen szintre fejlődjön és megvalósuljon a környezethez való jog széleskörű és átfogó tartalmi elemzése.

⁴¹ SÓLYOM (2001) i. m. 65–66.

⁴² Magyarország Alaptörvénye, Alapvetés N) cikk (1) bekezdés.

⁴³ Magyarország Alaptörvénye, Az állam 37. cikk, 39. cikk.

⁴⁴ A védett természeti területek védettségi szintjének helyreállításáról szóló 1995. évi XCIII. törvény.

